

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА КОДИФІКАЦІЙНИХ АКТІВ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ЯВИЩ

Вивчаються питання сутності та місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі юридичних явищ, обґрунтовується авторське бачення місця юридичної техніки кодифікаційних актів як об'єкта наукового дослідження та засобу правотворчої діяльності.

Ключові слова: юридична техніка, систематизація, кодифікація.

Изучаются вопросы сущности и места юридической техники кодификационных актов в системе юридических явлений, обосновывается авторское видение места юридической техники как объекта научного исследования и средства правотворческой деятельности.

Ключевые слова: юридическая техника, систематизация, кодификация.

In the article study questions nature and place of legal technology codification acts in the system of legal phenomena, the author's vision settles legal technology place of as an object of scientific study and funds law making activity.

Key words: legal technique, systematization, kodification.

Юридична техніка в системі юридичної практичної діяльності, результатом якої є прийняття правових актів, має багатоаспектний складний характер. Насамперед це зумовлено її юридичною природою та значенням для ефективності здійснення юридично значимої діяльності, результатом якої буде прийняття правових актів. Проте основу розуміння будь-якого явища чи категорії, в тому числі й юридичної техніки в процесі кодифікації законодавства становлять висновки щодо її місця і значення. Такі висновки надають змогу встановити роль відповідного явища чи категорії. У сучасній юридичній літературі вченими неодноразово порушувалося питання щодо місця юридичної техніки взагалі. Зокрема, наголошується на тому, що для з'ясування сутності юридичної техніки насамперед має бути вирішена проблема місця вивчення вказаного явища в системі юридичних знань, іншими словами, віднесення його до практичної або теоретичної сфери. Причому відзначається, що єдиного підходу до цієї проблематики серед вітчизняних дослідників не існує¹.

В юридичній літературі рівень наукової дослідженості інститутів юридичної², правотворчої³, законодавчої⁴ техніки є досить високим. Однак варто зазначити, що переважна більшість наукових робіт вчених вивчає проблематику юридичної техніки у прикладному значенні як універсального засобу побудови змісту та структури правових актів, проте проблематика юридико-технічних засобів у кодифікаційній діяльності, особливо в аспекті їх місця в системі юридичних явищ, має епізодичний характер дослідженості. Оскільки юридична техніка є явищем складним та багатоаспектним, відповідно, в науковому плані воно насамперед потребує виокремлення закономірностей її місця в системі юридичних явищ. Це пояснюється тим, що встановлення місця юридичної техніки в процесі кодифікаційної діяльності надасть змогу проаналізувати взаємозв'язок між рівнем розробленості юридичної техніки кодифікаційних актів та рівнем якості юридико-технічного оформлення кодифікаційних актів.

Сучасне становлення державно-правових інституцій в Україні невід’ємно пов’язане із вдосконаленням чинного законодавства. У свою чергу, необхідність оновлення законодавчої бази України, що здійснюється в контексті проведення системи реформ державно-політичного життя, вимагає всебічного дослідження та удосконалення всіх інституцій, які забезпечують ефективність, результативність та якість юридичних документів, націлених на впорядкування різноманітних сфер суспільних відносин. Центральне місце серед засобів гарантування якості юридичних документів є правила та прийоми юридичної техніки, метою яких є забезпечення оформлення форми і змісту нормативно-правових актів у процесі їх розробки та прийняття. Кодифікаційна діяльність, як основа систематизації та упорядкування законодавства будь-якої держави, потребує вироблення системи правил і прийомів юридико-технічного оформлення кодифікаційних актів, що мають власний автентичний характер та зміст.

У юридичній літературі проблематика місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі юридичних явищ досліджується епізодично та має досить несистематизований характер. Так, Ю. Л. Власов у своєму дослідженні вказує на те, що правові акти готуються, складаються, оформлюються та систематизуються за певними правилами, із застосуванням певних прийомів і засобів (юридичної техніки. – Г. П.). Використання названих правил, прийомів і засобів необхідне для досягнення ясності, простоти, стислості, певної стандартності й одноманітності правових актів⁵. Тобто вчений наголошує на тому, що значення юридичної техніки полягає у можливості використання її правил, прийомів і засобів для досягнення вказаних критеріїв якості правового акта. Водночас вчений окремо не виділяє кодифікаційну техніку, проте виокремлює техніку систематизації правових актів як окремий різновид юридичної техніки. У свою чергу Л. Д. Воєводін вважає, що юридична техніка забезпечує основу проведення в життя права в цілому та його окремих галузей зокрема, тобто є її елементом⁶. В. Н. Карташов розглядає юридичну техніку як таку, що забезпечує інструментальну частину юридичної практики. За її допомогою досягаються необхідні цілі юридичної практики⁷.

У вітчизняній юридичній літературі поняття кодифікаційної техніки розкриває О. І. Ющик, який визначає кодифікаційну техніку як один з видів законодавчої техніки і розглядає останню як систему юридико-мовних та юридико-логічних прийомів, методів, юридичних процедур і спеціально-юридичних засобів діяльності державного апарату з упорядкування правових положень юридичних норм і зведення їх до єдиного кодифікаційного акта⁸. В основу розуміння поняття кодифікаційної техніки вчений закладає характеристики її значення та місця, які полягають у впорядкуванні правових положень юридичних норм і зведення їх до єдиного кодифікаційного акта, при тому, що кодифікаційна техніка належить до одного з видів законодавчої техніки.

У юридичній літературі при розгляді кодифікаційної діяльності також звертається увага і на розуміння місця кодифікаційної техніки в системі юридичних явищ. Зокрема, сутність кодифікаційної діяльності характеризується як особливий різновид юридичної діяльності, що: має офіційний характер і здійснюється лише правотворчими органами; впорядковує не лише форму законодавства, а й його зміст; скасовує, змінює, доповнює чинні юридичні норми, встановлює нові, у зв’язку з чим кодифікаційна діяльність розглядається і як форма систематизації законодавства, і як вид правотворчості (законотворчості); усуває дефекти законодавства: заповнює прогалини у праві, усуває дублювання юридичних норм, супе-

речності між ними, зменшує кількість нормативних актів з одного й того самого питання; вводить у систему законодавства новий, єдиний, логічно і юридично цілісний, внутрішньо і зовнішньо узгоджений нормативно-правовий акт⁹. Так, вчений також наголошує на особливостях юридико-технічного оформлення кодифікаційних актів, що забезпечує його автентичність як за формою, так і за структурою і змістом.

На нашу думку, кодифікаційна техніка є незалежною від правотворчої чи законотворчої техніки, оскільки характеризує систему методів, прийомів, способів та засобів побудови структури та змісту кодифікаційних актів як результату кодифікаційної діяльності. Насамперед слід звернути увагу на те, що місце кодифікаційної техніки можна розглядати в системі: 1) юридичних наук; 2) законодавчої діяльності; 3) освітньої діяльності.

Розглядаючи кодифікаційну техніку в системі юридичних наук, слід вказати на те, що в літературних джерелах проблематика техніки побудови правових актів, у тому числі й кодифікаційних, та її дослідження розглядалася в аспекті необхідності ґрунтування на досягненнях науки, а саме теорії права та галузевих юридичних наук, а також на здобутках філософії та соціології права, історико-правових наук, логіки, правової лінгвістики та інших суспільних наук. Водночас юридична наука засновується на практиці застосування правил і засобів юридико-технічного характеру, що вимагає відповідного наукового опрацювання¹⁰. Також зазначається і про органічну єдність наукового і практичного (власне технічного) елементів у юридичній техніці¹¹. Все це надає змогу стверджувати, що юридична техніка кодифікаційних актів є таким явищем, що невід'ємно пов'язане з юридичною наукою. Зазначений аспект в юридичній літературі майже не розкривався, проте окремі аспекти зв'язку юридичної техніки з юридичною наукою в юридичній науці епізодично розглядаються. Спробуємо їх проаналізувати і встановити особливості місця юридичної техніки кодифікаційних актів у юридичній науці:

- юридична техніка може вважатися самостійною наукою¹², проте автор не зазначає, до яких саме наук вона належатиме та в чому її особливість;
- юридична техніка є окремим елементом предмета теорії держави і права¹³;
- юридична техніка є елементом юридичної практичної діяльності та досліджується галузевими науками в межах питань кодифікації законодавства та удосконалення правозастосування¹⁴.

Трансформуючи зазначені погляди науковців на площину феномену юридичної техніки кодифікаційних актів, слід наголосити, що вона в системі юридичних наук має міждисциплінарний характер, оскільки є предметом наукового юридичного дослідження як теорії держави і права, так і галузевих юридичних наук.

Іншим аспектом місця юридичної техніки кодифікаційних актів є її положення в системі законодавчої діяльності. Як правило, ця проблематика в юридичній літературі розкривається в аспекті структуризації юридичної або законодавчої техніки на окремі структурні елементи або види. Слід одразу зауважити, що одностайної позиції вчених щодо цього питання не існує. Як правило, в юридичній літературі кодифікаційну техніку відносять або до окремого різновиду юридичної техніки, або розглядають її як систему окремих правил, прийомів, способів і засобів розробки кодифікаційних актів у межах процедури законотворчості. Так, при розгляді законодавчої техніки вчені проводили її ототожнення з юридичною технікою, до складу якої включалися такі елементи, як:

- техніка створення законодавчих і кодифікаційних актів;
- техніка створення підзаконних актів;
- техніка створення актів правозастосування¹⁵.

Отже, бачимо, що юридична техніка кодифікаційних актів розглядається в аспекті створення законодавчих та кодифікаційних актів. У свою чергу, В. І. Риндук підійшов до питання класифікації юридичної техніки з позиції широкого розуміння. Так, вчений проводить її класифікації за окремими критеріями, а саме: залежно від законодавчого процесу (конституційна техніка, законодавча техніка); залежно від основних стадій законодавчого процесу (техніка внесення законодавчої ініціативи; техніка розгляду проекту акта в парламентських комітетах; техніка розгляду проекту в різних читаннях; техніка прийняття та опублікування закону); залежно від продукту законодавчої діяльності (конституційна техніка, законодавча техніка, кодифікаційна техніка, техніка підготовки законів про ратифікацію і денонсацію міжнародних договорів) тощо¹⁶. Кодифікаційну техніку вчений виділяє за критерієм «продукту законодавчої діяльності», проте він не виокремив за критерієм «залежно від законодавчого процесу» кодифікаційну техніку.

Окрім того, в юридичній літературі є й такі погляди вчених, в яких юридична техніка кодифікаційних актів як така не виділяється взагалі. Зокрема, І. Л. Брауде до складу юридичної техніки відносить правила про характер, структуру і мову нормативних актів (законодавчу техніку); правила тлумачення правових норм; техніку застосування судовими й адміністративними органами правових норм; форму судових рішень і адміністративних актів¹⁷. Так само і С. С. Алексєєв стверджує про можливість виокремлення законодавчої (правотворчої) техніки, техніки індивідуальних актів; засобів і прийомів юридичного вираження волі законодавця (або волі суб'єкта індивідуального акта); засобів і прийомів словесно-документального викладення змісту акта¹⁸. О. Ф. Скакун виокремлює лише юридичну техніку в правотворчості, юридичну техніку в правозастосуванні та юридичну техніку в інтерпретаційній діяльності¹⁹. Л. О. Морозова до характеристики юридичної техніки підходить з позиції широкого розуміння, не проводячи виокремлення її елементів або різновидів. Вчений вважає, що юридична техніка включає в себе техніку конструювання та застосування норм позитивного права²⁰.

Отже, можна зазначити відсутність одностайності у поглядах вчених щодо місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі законодавчої діяльності, проте, на нашу думку, юридична техніка кодифікаційних актів є самостійним елементом юридичної техніки, уособлюючи в собі особливості законодавчої та систематизаційної діяльності. У свою чергу, юридична техніка кодифікаційних актів є самостійним різновидом загального інституту юридичної техніки, що включає в себе сукупність правил, прийомів та засобів побудови системи кодифікаційних актів.

Іншим питанням є місце юридичної техніки кодифікаційних актів у системі юридичних навчальних дисциплін, оскільки практичне значення юридичної техніки як засобу забезпечення досконалості кодифікаційних актів незаперечне. З цією метою у вищих навчальних закладах України останнім часом вводяться та викладаються спецкурси для студентів, які присвячені основам нормопроекування, юридичної техніки, мови права, діловодства тощо²¹.

Отже, проблематика місця юридичної техніки кодифікаційних актів має розглядатись у трьох аспектах:

- місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі юридичних наук, що має міждисциплінарний характер, оскільки є предметом наукового юридично-

го дослідження як теорії держави і права, так і галузевих юридичних наук;

– місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі законодавчої діяльності, що характеризується як самостійний вид юридичної техніки, який за своєю сутністю забезпечує систематизацію законодавства шляхом здійснення кодифікаційної діяльності суб'єктом законотворчості. Так, юридична техніка кодифікаційних актів є самостійним різновидом загального інституту юридичної техніки, що включає в себе сукупність правил, прийомів та засобів побудови системи кодифікаційних актів;

– місця юридичної техніки кодифікаційних актів у системі юридичної освітньої діяльності, що становить окремий цикл тематик у межах таких юридичних дисциплін, як основи юридичної техніки, основи нормопроекування, правове регулювання законодавчої діяльності тощо.

1. *Чигидин Б.В.* К вопросу о понятии юридической техники [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.pvlast.ru/archive/index.45.php>. 2. *Венгеров А. Б.* Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: Новый Юрист, 1998. – С. 505-506; *Мухаев Р. Т.* Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: ПРИОР, 2001. – С. 326; *Шутак И. Д.* Теория и практика оговорок в праве: система понятий: Терминологический словарь. – СПб.: Алетей, 2001. – С. 8-9. 3. *Биля И. О.* Реквизиты и структура нормативного правового акта // Держава і право: Збірник наукових праць. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2001. – Вип.10. – С. 3-4; *Васильев А.В.* Правотворчество в советском обществе: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.710 / ВНИИСЗ. – М., 1972. – С. 18; *Дмитриевцев К. Н.* Процесс правотворчества в Российской Федерации: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нижегород. высш. школа. – Нижний Новгород, 1994. – С. 18. 4. *Брауде И. Л.* Очерки о законодательной технике: На правах рукописи. – М.: Всесоюзный институт юридических наук, 1958. – С. 4-5; *Керимов Д. А.* Кодификация и законодательная техника. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 38; *Комианский Г. В.* Логика и структура языка. – М.: Высш. шк., 1965. – С. 180; *Теория государства и права: Учебник / Под ред. А. М. Васильева.* – 2-е изд. – М.: Юрид. лит., 1983. – С. 263. 5. *Теорія держави і права. Академічний курс: [Підручник] / [За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко.* – 2-ге вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 645. 6. *Воеводін Л.Д.* Юридическая техника в конституционном праве // Вестник МГУ. – Серия 11. – Право. – 1997. – № 3. – С. 6. 7. *Карпатская В.Н.* Юридическая техника (обзор материалов научно-методического семинара) // Государство и право. – 2000. – № 11. – С. 109. 8. *Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова та ін.*; За заг. ред. О. І. Ющика. – К.: Парлам. вид-во, 2007. – С. 145. 9. *Погорелов Є. В.* Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Х., 2000. – С. 103. 10. *Дзєйко Ж. О.* Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: Монографія. – К.: Київський університет, 2007. – С. 178. 11. *Чигидин Б. В.* К вопросу о понятии юридической техники // Представительная власть – XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. – №5-6. – 2002. – С. 35. 12. *Пуцько О.* Характеристика та класифікація правозастосовчих помилок // Право України. – №8. – 2003. – С. 110. 13. *Тарасов Н. Н.* Юридическая техника в структуре юриспруденции (методологические проблемы исследования) // Юридическая техника, 2007. – №1. – С. 7-11; *Капустина М. А.* Юридическая техника: предмет, структура, методы (тезисы доклада) // Юридическая техника: вопросы теории и истории / Под общ. ред. Д. И. Луковской. – СПб., 2005. – С. 6-7; *Скакун О.Ф.* Теория государства и права: Учебник. – Х.: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – С. 22-23. 14. *Красницька А.В.* Процесуальні акти кримінального судочинства: юридична техніка, шляхи вдосконалення. – Дис... канд. наук: 12.00.09. – 2008. – 256 с.; *Архитцев Н. И.* Уголовно-правовое законодательство: проблемы и перспективы усовершенствования / Журнал российской

права. – 2004. – № 2. – С. 97-110; *Фурса С.* Проблеми термінології у правовій системі України і нотаріальній науці // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 10. – С. 8-12. **15.** *Коренев А. П.* Законодательная техника и кодификация советского административного права // Правоведение. – 1961. – №3. – С. 36; *Юков М. К.* Место юридической техники в правотворчестве // Правоведение. – 1979. – № 5. – С. 46. **16.** *Риндюк В. І.* До питання визначення поняття і видів юридичної техніки // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 27. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 76. **17.** *Брауде П. Л.* Очерки о законодательной технике: На правах рукописи. – М.: Всесоюзный институт юридических наук, 1958. – С. 14-15. **18.** *Алексеев С. С.* Общая теория права: Курс: 2 т. – М.: Юрид. лит., 1982. – Т. 2. – С. 272. **19.** *Скакун О. Ф.* Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. – Х.: Эспада, 2007. – С. 784. **20.** *Морозова Л. А.* Юридическая техника (обзор материалов научно-методического семинара) // Гос. и право. – № 11. – 2000. – С. 117-119. **21.** *Київський національний університет внутрішніх справ* // www.naiu.kiev.ua; *Київський університет права НАН України* // www.kul.kiev.ua